

KUNGL. VITTERHETS
HISTORIE OCH
ANTI KVITETS AKADEMIEN

ÅRSBOK 2019

STOCKHOLM 2019

CARL-GUSTAF ANDRÉN

Som liljan på sin äng till slut ska vissna ner,
går sommaren mot höst och dagen lugnt mot kväll.
Men blomman som i vila går ska snart slå ut i evig vår
och vad som sås i ringhet här ger sin blomning där.

SÅ SJÖNG VI SOM VAR SAMLADE i en fullsatt domkyrka i Lund den 1 juni 2018.

Detta är fjärde versen av psalm 798, som är skriven 1975 av Carl-Gustaf Andréns egen student och sedermera kollega, Jan-Arvid Hellström, docent i praktisk teologi vid teologiska fakulteten i Lund och senare biskop i Växjö stift. Jan-Arvid Hellström skrev denna psalm till tonerna av en svensk folkmelodi. Hellström omkom i en tragisk bilolycka utanför Växjö den 29 december 1994. Denna psalm var en synnerligen passande inledningspsalm till begravningsakten för vår avlidne och högt aktade hedersledamot Carl-Gustaf André. Den efterföljande minnestunden blev en vacker och minnesvärd avslutning av ett långt och innehållsrikt liv.

Carl-Gustaf André föddes den 1 juli 1922 i Oskarström, Slättåkra församling, i Hallands län. Han var son till kyrkoherden Victor André och hans hustru postexpeditören Andréa André, född Johanson. Fadern skrev bland annat en licentiatavhandling om Martin Luther. Carl-Gustaf

växte upp som yngst av tre syskon (systemen Ingrid Andrén var läroverkslektor i engelska i Lund, brodern Åke Andrén professor i praktisk teologi i Uppsala – och även ledamot av denna akademi).

Farföräldrarna var lärare och härstammade båda från småbönder i norra Halland. Morfadern, ingenjör och stationsinspektör, härstammade från storbönder i sydvästra Småland. Mormodern hade sybehörsaffär och hade sina förfäder bland hantverkare och bönder i Varbergstrakten.

Carl-Gustaf hade en lycklig barndom i den stora prästgården i Getinge, som delvis drevs som ett stort självhushåll, med höns, gäss, köksträdgård, biodling och en stor kommersiellt driven fruktträdgård, som goda år kunde ge 13 000 liter äpplen. Äldre släktingar kom ofta på besök och bodde under långa perioder i prästgården. Han fick en fri uppfostran, med betoning på praktiskt kunnande. Det fiskades till husbehov, det bedrevs slätter med lie av prästgårdsängarna, äppelplockning och möbelsnickeri. Mycket tidigt i sitt liv visade Carl-Gustaf ett brinnande intresse för naturens flora och fauna. Han gick igenom folkskolan i Getinge och realskolan i Halmstad.

Barndomen tog ett drastiskt slut när fadern avled i cancer hösten 1937, då Carl-Gustaf var 15 år. Han beskrev själv dödsfallet som ”en katastrof”. Efter moderns ”nådeår” i prästgården, såldes stora delar av bohaget på auktion och familjen flyttade 1938 till en liten lägenhet i Lund, där modern under knappa villkor drev en form av studenthushåll för sina tre barn.

Även om Carl-Gustaf Andrén med tiden blev en genuin lundensare vantrivdes han under de första åren i denna slutna akademiska stad och längtade från den skånska slätten till Hallands dalar och skogklädda åsar.

Carl-Gustaf tog studenten vid Katedralskolan i Lund 1941 och skrevs samma höst in vid Lunds universitet. Yrkesvalet var inte självklart. Han funderade på att bli läkare, även om favoritämnen i skolan var klassiska språk, framför allt grekiska. Men han valde till slut samma prästbana som fadern och brodern Åke. Han studerade under första året grekiska, latin och hebreiska. Vid sidan av studierna var han engagerad i Lunds

Foto: Anders Andrén

Studentsångförening och kanske något oväntat en icke oäven konstskridskoutövare.

Som många i hans generation blev han inkallad och stationerad på Gotland från maj 1942 till oktober 1944 – med vissa avbrott. Han blev kommanderad till officersutbildning vid Karlbergs krigsskola under vårensommaren 1944. Trots tvångskommenderingen blev den i ett efterhandsperspektiv den bästa ledarskapsutbildning som han någonsin fick.

Från hösten 1944 till hösten 1947 läste Carl-Gustaf färdigt en teol. kand.-examen.

I januari 1948 prästvigdes Carl-Gustaf Andrén i Göteborgs stift och blev därefter verksam som pastorsadjunkt i några halländska församlingar under ett år. Men han kände sig som en del av en ”förlorad generation”, som på grund av kriget aldrig hade varit utomlands. Av det skälet sökte sig han därför till utlandstjänstgöring. I samband med utlandstjänsten under året 1949 gifte han sig med Karin Tengwall (pol. mag., senare förlagsredaktör och hans ständiga följeslagare, stöd och rådgivare under 68 år). Han blev sjömanspräst i London 1949–1950 och även i Antwerpen 1950. Särskilt tjänsten i London var ett direkt möte med kriget och dess konsekvenser. Sjömanskyrkan i London hade delvis sönderbombats och det unga paret levde i ett bombskadat rum på 9 kvadratmeter och med strikta ransoneringar.

Familjen återvände till Lund sommaren 1950 och Carl-Gustaf följde sin broder Åke i spåren med forskarutbildning i praktisk teologi för professor Sven Kjällerström, som blev ett slags fadersgestalt för Carl-Gustaf. Familjen levde främst på hustru Karins arbete, samt ett litet forskarstipendium och Carl-Gustafs inkomster som redaktionssekreterare för *Nordisk Teologisk Uppslagsbok*. Under 1950-talet föddes de tre barnen, Anders (som vi alla vet är ledamot av denna akademi), Martin och Henrik.

Carl-Gustaf disputerade 1957 på avhandlingen *Konfirmationen i Sverige under medeltid och reformationstid*. Avhandlingen ledde till en docenttjänst 1958–1964. Under denna tid publicerade han en kommente-

rad utgåva av en medeltida teologisk traktat från Vadstena kloster, kallad *De septem sacramentis*.

Carl-Gustaf hade en osäker framtid vid docenttjänstens slut 1964, men blev genom sin lärare Sven Kjällerströms initiativ erbjuden att bli byråchef för den nyinrättade utbildningsbyrån på Lunds universitet. Han var byråchef 1964–1967 och övergick därmed från forskning och utbildning till universitetsadministration.

Han blev omedelbart engagerad i flera olika sammanhang, som ledamot i den av UKÄ tillsatta Universitetspedagogiska Utredningen (UPU) 1965–1970 och planeringen för universitetsfilialen i Växjö 1966–1967 samt i regeringens utredning Arbetsgruppen för fasta studiegångar 1966–1968 (UKAS, senare modifierad till PUKAS), i Fakultetsberedningen för humaniora och teologi 1967–1970 samt i Psykologiska försvaret för Malmöhus län 1965–1980. De tre åren som byråchef kom, i ett efterhandsperspektiv, att bli helt avgörande för de senare och större uppdragen som rektor och universitetskansler.

Det var genom Carl-Gustafs engagemang inom UPU som vi träffade varandra för första gången vid en universitetspedagogisk konferens i Uppsala. Jag var en ung studierektor vid den statsvetenskapliga institutionen vid Umeå universitet och hade omedelbart blivit involverad i universitetspedagogiska frågor vid det unga, nyetablerade universitetet. I Lund hade Carl-Gustafs arbete redan lett till skapandet av en lokal universitetspedagogisk arbetsgrupp (LUPU) där han utsetts till ordförande, en post som han innehade framtill 1976, året innan han valdes till rektor för universitetet. Jag minns ännu hur imponerad jag blev över den entusiasmerande redogörelsen över den lokala universitetspedagogiska verksamheten som redan bedrevs i Lund.

Carl-Gustaf efterträdde sin lärare Sven Kjällerström som professor i praktisk teologi med kyrkorätt. Installationsföreläsningen 1968 behandlade frihetsbegreppet i svensk religionsfrihetslagstiftning. Med detta tema markerade den nytillträdde professorn att ämnet praktisk teologi med kyrkorätt inte enbart handlar om Svenska kyrkans praxis utan sva-

rar för vetenskaplig forskning i ett brett teoretiskt och samhällligt perspektiv.

Han påbörjade under sin tid som professor ett stort forskningsprojekt om enhet och splittring inom judendom, kristendom och islam i ett jämförande långtidsperspektiv. Projektet kom aldrig att fullföljas, eftersom det under hela tiden kom andra viktiga plikter emellan. Under sin professorstid var han prodekan 1972–1975 och dekan 1975–1977 för den teologiska fakulteten. Han var samtidigt vice ordförande för Svenska kyrkans sjömansvårdsstyrelse/Svenska kyrkan i utlandet (SKUT) 1969–1995 samt ordförande för Kursverksamheten vid Lunds universitet 1970–1977 och ordförande för Folkuniversitet 1974–1992.

Carl-Gustaf Andrén gjorde också under sin levnad återkommande insatser för och i Svenska kyrkan. Han var ständigt engagerad i de akademiska utbildningarna för kyrkliga tjänster. Under sin kanslersperiod var han ordförande i Svenska bibelsällskapet och därtill under några år på 1980-talet även ledamot av Svenska kyrkans centralstyrelse. För sina kyrkliga insatser belönades han 2010 med ärkebiskopens sällan utdelade Stefansmedalj. Hans tjänster för Svenska kyrkan har genom alla år varit mycket betydelsefulla och han skulle säkert ha nått mycket långt om han hade valt en sådan yrkeskarriär. Han ville se sig själv som den evige studenten med öppna sinnen och horisonter och då inte bara med en vilja att ständigt söka ny kunskap utan också med beredskap att dela med sig av sin lärdom och vishet.

Samma år som Carl-Gustaf Andrén blev ordförande för Kursverksamheten vid Lunds universitet inrättades Kursverksamheten vid Umeå universitet där jag utsågs till vice ordförande. Härigenom kom vi genom folkbildningsarbete på vetenskaplig grund att få en nära nog 50-årig relation. Hans insatser för folkbildningen präglades av ett genuint engagemang, egna kunskaper inom vida områden och en övertygelse om värdet av de studieförmer som folkbildningen erbjöd. Han blev därför inte helt oväntat under 1990-talet av regeringen utsedd att svara för den första större utvärderingen av den statsbidragsstödda folkbildningen. Det var

också Carl-Gustaf Andrén som genom ett telefonsamtal övertalade mig att år 2000 ta över ordförandeklubban inom Folkuniversitetets förbundsstyrelse.

Carl-Gustaf kom att göra stora avtryck för utvecklingen av de i dag verksamma Medelhavsinstituterna i Aten, Rom och Istanbul och även för Svenska institutet i Alexandria. Han var under 1980-talet ordförande i Föreningen Svenska Rominstitutets vänner och därefter ordförande för Svenska forskningsinstitutet i Istanbul (1989–1996). 1994 fick han i uppdrag av utbildningsdepartementet att utreda de svenska Medelhavsinstitutens ställning och resurser. Förutom förstärkning av de redan befintliga instituten föreslog han även inrättandet av ett nytt institut, i Alexandria, något som skedde genom avtal 1999 mellan regeringarna i Sverige och Egypten (institutet har nyligen flyttat sin verksamhet från Alexandria).

Medelhavsinstituterna har vid olika tillfällen hotats av nedläggning eller kraftigt reducerade anslag. Carl-Gustaf har då uppåttidat interventioner vilka på ett avgörande sätt har bidragit till att dessa institutioner har räddats. Vid 1990-talets ombyggnad av Svenska forskningsinstitutet i Istanbul hedrades Carl-Gustaf Andrén också med ett nybyggt Andrén-auditorium för 60 personer.

Jag själv har haft äran och glädjen av att få delta i utredningar och arbetsgrupper som letts av Carl-Gustaf Andrén, bl.a. 1974/75 i UKÄ:s och AMS gemensamma Arbetsgrupp för översyn av vissa Studievägleddningsfrågor och 1994/95 i Gotlands läns idégrupp för tillkomsten av ett Kunskapscentrum i Visby; det som numera är en filial inom Uppsala universitet. Men huvudsakligen har vi beträtt gemensamma stigar inom folkbildningens område. Han var i dessa sammanhang alltid den vänligt lyssnande men också påtagligt resultatnriktade ledaren. Han hade den stora förmågan att alltid kunna visa respekt för sina medmänniskor. Hans överväganden styrdes alltid av en prestigelös känsla för rätt och fel och han hade alltid en strävan att nå konstruktiva lösningar i en anda av samverkan.

Som sagts valdes Carl-Gustaf Andrén till rektor vid Lunds universitet, men verkade i denna befattning endast tre år eftersom han redan 1980 utnämndes till universitetskansler och chef för UKÄ. Familjen lämnade Lund och flyttade till Stockholm. Utnämningen till universitetskansler hälsades med stor tillfredsställelse av den svenska högskolevärlden. Man hade fått en kansler som hade djup förtrogenhet med sitt arbetsfält, och som inte endast uppfattades som en högsta styresman för högskolan utan även som talesman och beskyddare. Han var en synnerligen kunnig, klok och mycket välkommen besökare vid landets alla lärosäten. Så t.ex. kom han årligen till universitetet i Umeå under sin kanslersperiod för att installera samtliga nyutnämnda professorer till sina viktiga ämbeten. I sådana sammanhang hölls bejublade tacktal vid alla tänkbara officiella och inofficiella middagar han deltog i. Han hade ett behagligt språk och en lågmäld retorik som gjorde att alla lyssnade till vad han förmedlade. Carl-Gustaf Andréns anföranden personifierade en strålande vältalighet, visdom och bildning. Han talade ofta om dynamiken vid ett universitet och om hur dess uppgift skulle bedrivas. Hans motto var att studenten skulle möta en lärare som samtidigt var forskare. Forskning och undervisning skulle höra ihop enligt den Humboldtska principen. Bildning och utbildning måste hela tiden kopplas till forskning.

Trots den växande arbetsbördan i kanslersämbetet deltog han aktivt i viktiga utredningsuppdrag på forskningens och högre utbildningens områden. Hans arbetskapacitet tycktes inte ha några som helst gränser. Under hans tid som kansler skedde även en påtaglig utveckling av internationaliseringen av det svenska högskoleväsendet. Han tog initiativ till att universitetens rektorer fick möjlighet att etablera samverkan med lärosäten i Kanada, USA, Tyskland och Storbritannien. Många av dagens universitetssamarbeten och utbytesverksamheter har ännu spår av de då etablerade kontakterna. Carl-Gustaf bidrog även till en närmare samverkan mellan företrädare för humaniora och det svenska näringslivet bl.a. genom särskilda kulturseminarier i Florens och Rom.

Carl-Gustaf förblev en mycket aktad och uppskattad universitetskans-

ler fram till sin pensionering vid utgången av 1987, och såsom träffande har påpekats i en av de åtskilliga minnesteckningarna: ”Det dröjer innan den svenska högskolan får se hans like”.

Han blev tidigt uppmärksammad av hovet både genom priser och be- löningar. Han erhöll Oscar II:s premium 1964, Nordstjärneorden 1970, Hans Majestät Konungens medalj, 12. i serafimerordens band 1982 och den mycket sällan förlänade Serafimermedaljen 2002 samt deltog som ledamot i Konungens medaljkommitté 1988–2001.

Utöver det stora antalet priser och utmärkelser kom Carl-Gustaf också att under sin livstid bli en mycket aktiv ledamot i ett tiotal akademier och lärda samfund, uppdrag som han ägnade stor uppmärksamhet. Bara under sin kanslersperiod och strax därefter invaldes han som heders- ledamot 1979 i Kungl. Fysiografiska Sällskapet i Lund och i Kungl. Vitter- hets Historie och Antikvitets Akademien 1982 och 1983 som ledamot av Kungl. Vetenskapsakademien och Kungl. Ingenjörsvetenskapsakade- mien samt korresponderande ledamot i Academia Scientiarum Fennica 1985 och strax därefter, 1989, i Kungl. Skytteanska Samfundet i Umeå.

Att regeringen kände ett allmänt starkt förtroende för Carl-Gustaf Andrén visade sig också då regeringen tillkallade honom att som ensam- utredare svara för den i många avseenden mycket känsliga steriliserings- utredningen.

Under alla åren av sitt aktiva liv kopplade han av med att sköta famil- jens sommarställe på Öland, som han själv var med att bygga redan 1963. Han och familjen kom att ägna mycket tid åt både sommarhuset och den egna anlagda trädgården. Under sina många Ölandsår blev han både en kunnig fågelskådare och fjärilsamlare. Carl-Gustaf var m.a.o. även en av Linnés många lärjungar. Han har i en särskild skrift behandlat Linnés Öländska resa från maj–juni 1741. Hans kärleksfulla beskrivning av den- na Öländska resa skedde vid ett seminarium som var anordnat på Kalmar slott den 29–30 september 2006 av Folkuniversitetet och Högskolan i Kalmar. Öland hade, såsom Andrén beskrev det, för alltid fått en plats i Linnés hjärta när han lämnade Öland för sin fortsatta färd mot Gotland;

Linné skrev i sin dagbok: ”Öland lämnades utur synen men dess gröna ängar, skuggfulla lundar och oförlikneliga tempe kvar i mitt minne”.

När hustrun Karin 1990 inträdde i pensionsåldern flyttade paret Andrén tillbaka till Lund igen. Det kom att bli en mycket aktiv pensionärstillvaro både i Lund och på Öland under 28 år. Han blev ledamot av Dyslexistiftelsen 1990–1998, ordförande i Raoul Wallenberginstitutet i Lund 1990–1999, ålderman i Knutsgillet i Lund 1990–2000, ordförande för Skissernas museum i Lund 1991–1992, lärare på vetenskaplig grundkurs vid filosofiska fakulteten, årsmötesordförande för Folkuniversitetet 1992–2000 och därefter ofta närvarande som hedersordförande.

Redan som byråchef blev Carl-Gustaf engagerad i planeringen av universitetsfilialen i Växjö. Detta engagemang för högskolorna i den södra högskoleregionen fortsatte livet ut. I början av 1990-talet deltog han aktivt i arbetet för en Sydostfakultet för forskningssamarbete mellan högskolorna i Växjö, Kalmar och Karlskrona/Ronneby. Detta arbete kröntes inte med någon framgång just då men arbetet gick vidare med Carl-Gustaf som stöttepelare i bakgrunden framtill nästa initiativ under 2000-talets första årtionde då frågan på nytt aktualiserades. Han blev en livlig tillskyndare av Linnéuniversitetets tillkomst 2010 genom sammanslagningen av universitetet i Växjö och högskolan i Kalmar 2010. För sitt starka stöd till dessa strävanden utsågs han 2002 till filosofie hedersdoktor vid Linnéuniversitetet i Växjö.

Carl-Gustaf och Karin Andrén var många år mycket kära hedersgäster vid de akademiska högtiderna i Växjö och Kalmar. Carl Gustaf blev även flitigt tillfrågad att göra examensprövningar och utredningar om konflikter vid universitet och högskolor, den sista 2014. Han t.o.m. inträdde som ställföreträdande rektor vid Lunds universitet för avgörande av ärenden så sent som 2011.

Carl-Gustaf Andrén publicerade därtill 2013, vid 91 års ålder, *Visio-ner, vägval och verkligheter*. Denna bok inleds med följande citat: ”Det stora i livet är inte så mycket var vi står utan i vilken riktning vi rör oss”. Boken är en historisk översikt över svenska universitet sedan 1940, med

personliga reflektioner från drygt 70 års erfarenheter inom den akademiska världen. Jag minns med vilken glädje han berättade för mig när han i Riksarkivet hade hittat den första skrivelsen (dagtecknad den 28 juni 1941) som hade aktualiserat behovet av att studenterna borde få möjlighet att utöva inflytande över undervisningen vid universiteten. I boken reagerade han också starkt emot att resurserna för studenternas grundläggande högskoleutbildning framför allt inom humaniora och samhällsvetenskap tycktes ha reducerats till en restpost. Studenterna fick nöja sig med vad som blev över när andra hade fått vad de ansåg sig behöva. Under sina sista år återupptog dessutom Carl-Gustaf arbetet med sitt gamla forskningsprojekt om enhet och splittring i religiösa samfund, men hann inte helt fullfölja arbetet.

Carl-Gustaf var själv länge i god form, och skötte sin sjuka hustru Karin under flera år; i januari 2017 avled hon nästan 90 år gammal. Därefter avtog krafterna successivt, men livslusten och nyfikenhet fanns kvar. Han deltog mycket länge och aktivt även i vår egen akademis arbete ända fram t.o.m. juni-sammankomsten 2017 på Skånelaholms slott.

Carl-Gustaf gav sin sista föreläsning, ”Reformation och bildning”, den 2 oktober 2017, och höll sitt sista offentliga tal i januari 2018, vid avslutningen av Lunds universitets 350-årsjubileum, samt blev färdig med sin sista artikel i slutet av februari 2018.

Carl-Gustaf Andrén avled lugnt och stilla i sitt hem den 18 april 2018, nästan 96 år gammal.

Dan Brändström